

THERIACA MAGNA ANDROMACHI.

GUILIELMUS RONDELETIUS *Lectori S.*

CVM antiquissima ac nobilissima Theriacæ Antidotus à quibusdam dispensaretur, in mentem venerunt errata aliquot à Nicolao Præposito annotata, & aliquot minime animadversa. Quamobrem plurimum me rogarunt, ut veterem illam ac vulgatam Editionem recognoscerem. quod etsi mihi difficillimum esse probe perpenderem, & plane immensi laboris; nolui tamen amicis tam singularibus, honesta præsertim petentibus, operam meam denegare: tum quia sanctū esset quod tam instantè peterent, tum etiam Reip. admodum utile ac necessarium; cum omnia nostra studia & labores eo spectare debeant, ut Reip. & cæteris bonarum artium studiosis prodesse possint. Nihil enim existimo utilius, quam ut illa Antiquorum medicamenta, quæ *Sancti Regis* appellant, fideliter præparentur, atque ex selectissimis simplicibus ad communem omnium utilitatem componantur; quod hoc hæctenus, proh dolor! quorundam ignorantia ac iacuria factum non

non est: quo fit, ut verissimum sit carmen
Homeri, Odyf. 8.

Φάρμακον ποικίλον μὴ ἰδιῶδὸν μεμιγμένον, ποικίλον
ἢ λυγρὸν.

Quam ob causam, Lector optime, te ad
meliora quodammodo revocare videmur,
dum pro viribus admittimus veterem illam
Andromachi traditionem ad germanam
Græcorum lectionem emendare. Et ne
existimes tibi à nobis imponi, consilium
fuit quibusdam annotatiunculis reddere
rationē cur à tam vulgata illa descrip-
tione recedamus; idque addendo aliqua quæ
nova forsitan tibi videri poterunt; ac expū-
gendo quæ nunquam ab Andromacho ex-
cogitata fuere. Sed unum abs te peto, ut
ne veteri rubigini additus hæc sine ra-
tione improbare velis, ni prius apud te
probe examinaveris, quæ prodesse & iu-
vare soleant.

CUM igitur variæ sint Theriacæ descri-
ptiones à diversis Autoribus traditæ, in
tanta rerū varietate difficilis erat electio:
omnes tamen ad veram illam Galeni le-
ctionem contulimus, cum easdem omnes
truncatas & vitiatas offendissemus: hanc-
que veram ex Antidotarum libro secuti su-
mus: quæ etsi perfectior videtur; aliqua
tamen desiderabantur iniuria temporis
omissa, quæ nos pro virili restituimus ex
Galeni, Pauli, Aëtii, Avicennæ, Aëtua-

512 GUILIEL. RONDELETTI
riique locis, ut postea in Annotatiunculis
declarabimus.

Nostre autem tempestatis docti quidam
impossibile quodammodo existimarunt
hanc Theriacæ confectionem absolvi posse,
his moti rationibus: tum quod Viperas
non haberemus, quæ sane hoc in negotio
primas tenent: præterea Balsamum,
Aspalathum, Cinnamomum, Myrrham,
Rhaponticum, Calamum aromaticum,
Phu, Nardi Spicam, Pentaphyllon, Schœnanthum,
Dictamnium Cretense, Sigillum Lemnium,
Thlaspi; tum quod omnibus incognitum dicunt Scordium. miror non
addidisse Malabathrum, Acaciam, Acorum,
Bitumen Iudaicum, Opopanacem, Galbanum,
quod non nisi adulterata advehantur, ut quibusdam placet. Sed nos
eorum rationibus faciemus satis. Absurdum enim est illa
medicamenta inutilia existimare, quæ à Galeno in usum trahuntur,
et si non omnia adsint. Multa siquidem ipsemet Gal.
suo tempore desiderabat, in quorum locum *ἀντιβαρῶν* proponebat.
Enimvero si Gal. pro Cinnamomo Cassiæ duplum ponendum iussit, imo & Phu;
& pro oleo Sabino, oleum antiquissimum; pro Omphacino,
oleum paratū cum foliis oleæ; quid prohibet Acorum
poni pro Amomo, quum Acorus cum Amomo similem facultatē obtineat? pro
Dicta-

Distamno Pulegium? quod et si vires paulo inferiores habeat, augeamus dosin: pro Opopalsamo Styracem liquidam? pro Rheopontico Rhabarbarum? pro Terbinthina Mastichen? pro Viperis Elopes, Ophies? Sed quid moror? Clariora sunt quam ut demonstratione aliqua egeant.

Consultius itaque ab his cavillatoribus factum esset, si tantum operæ locarent in inveniendis Succedaneis, quantum in cavillandis aliorum inventis. Cessent igitur, precor, bona medicamina infamare; & quam pravam opinionem solent imperita multitudini tradere, omittant.

Tempestivum nunc videtur ad Simplicium declarationē veniamus; hoc unum præmonentes, pondera non respondere ponderibus Andromachi iunioris, vel Democratis. nam Democrates drachmas duas tantum Polii, Sefeli, Thlaspi, & aliorum, usque ad Cardamomum ponebat, viruperabatque illos qui constituerent quatuor; quod tamen fere omnes qui de Theriaca scripserunt, faciunt; quemadmodum Gal. Paulus, Aëtius & Avicenna, quos secuti sumus. At de diversitate ponderum vide Gal. de Theriaca ad Pisonem.

THERIACA nobilissimum medicamentum dicta est, quod valeat adversus *Insecta*, id est, bestias venenosas; non au-

tem, ut quidam existimant, quod Viperas (ita sumpto nomine ob excellentiam, sed satis improprie) reciperent. nam antequam addita essent Viperæ, etiam Theriaca dicebatur. Huc accedit, quod multæ sint Theriacæ descriptiones, ut iam diximus, apud Galen. in Antidotis, quæ Viperas non habent. Non igitur à Viperis, sed ob effectum ita fuit appellata. Posset tamen defendi, Theriacam etiam dictam fuisse à Viperarum carne. Cæterum hæc Theriaca Galene, non Galeni, nominatur, aut si mavis, *γαλήνη* id est tranquilla, vel tranquillitatem afferens. Autor enim huius non fuit Galenus, sed Rex Ponti Mithridates; qui, ut erat exercitatus in simplicibus, omnia ea collegit Antipharmaca, flores scilicet, semina, herbas, radices, gummi, & cetera quæ valeret adversus virus ferarum, Viperarum, Canum rabidorum, Scorpionum, Dipladam, &c. nec non adversus venenum medicamentorum quorundam, ut Mandragoram, Cicutam, &c. & ad morbos alios complures & antiquos. Ex his omnibus collectis selectissima & efficacissima selegit, ex quibus paravit compositionem suo nomine nuncupandam; ea est Mithridatium. Andromachus postea (qui videtur inter omnes exactissimam calluisse normam componendi medicamenta) eam correxit & emendavit;

davit; addiditque Viperas, *ζοιληνίην* que
 vocavit, id est, Tranquillam, quod tran-
 quillitatem inducat: & merito quidem.
 quid enim magis meretur tranquillitatis
 nomen, quam quod sedat dolorem? Qui à
 Cane rabido demorsi sunt, aut Vipera, aut
 alia fera venenata, multum torquentur,
 multumque de morte sunt solliciti: hæc
 compositio illos curat; magnam igitur
 tranquillitatem inducit. Vt in summa di-
 cam, nulla est præstantior Antidotus ad
 antiquos & diuturnos morbos, ut iam di-
 ctum est. Ad defluxiones nullum est ge-
 nus remedii efficacius quam hæc Theria-
 ca, siquidem fuerit recens. Febres quar-
 tana solo usu Theriacæ visæ sunt curatæ.
 Quid non facit Theriaca? Inexpugnabiles
 morbos, & quorum causa ignota est, curat.
 ex omnibus enim medicamentis effica-
 cissimis constat, symphonia iunctis.

PASTILLOS SCILLITICOS aliter
 præparamus, quam antea facere sole-
 bant, nam sine delectu Pharmacopola
 Scillam vel Pancratiam accipiebant, quod
 habeant eandem facultatem. Sed quoniã
 Pancratium vim habet imbecilliorẽ, me-
 lius est confici eos ex Scilla, præsertim cū
 nobis facultas sit. Si Scilla careamus, Pan-
 cratio uti possumus eius loco, sed in ma-
 iore dosi, ut Cassia pro Cinnamomo: cum
 vero adest Scilla, sumatur Scilla. Cate-

rum pastilli hi fieri debent ex carne Scillæ, & spissari farina Orobi, quæ valet adversus venena, & conservat Scillam à putredine suo amarore. Pharmacopœi eos solebant parare cum pane asso, aut cum Vicia, cum non nossent Ervum, ut nec adhuc omnes norunt. Cum enim nuper Avinioni essemus, & medicamentum præscripsissemus Nobili à Monlau, in quo Ervum desideraretur, iussi Pharmacopolâ adferre Ervum, atque is Viciam attulit & Aphacem, cum neutra illarum sit Ervum, quod amarū est & tenuiū partium. Vicia vero dulcis & emplastica. Porro Ervi duas constituunt species: Aliam enim candidiorem faciunt, aliam ruffam. Ervum est quod vulgo *des Ers* vocant, in Gallia Narb. *Esses*. Quod ad Scillæ delectum attinet, ea sumenda est æstate, præsertim Iunii initio, ad parandos hos pastillos. tunc enim multū succi habet. si hyeme legatur, non valebit. sub Canicula vero venenum est; habet enim tantam acrimoniam, ut æstu correpta in venenum vertatur. Sumenda itaque est vere, aut æstatis initio. Ea lecta inciditur frustulatum more ceparum, non quidem cultro aut instrumento ferreo, sed arundinaceo, aut osseo.

Maiores nostri soliti erant parare PASTILLOS THERIACALES ex Serpentibus communibus, cum Viperas non habe-

haberent. Nec omnino certe vituperandi sunt. idem enim præstant reliqui Serpentes : sed Viperarum vis est efficacior. *Θυρεξ* Græci animalia appellant (latiore significatione accepto vocabulo) quæ circumari non possunt. Medicivero *Μελα*, quæ morſu venenato vel punctura venenum iaculantur, hominique nocent, appellant; sub quo nomine & Aspides, Elopes, & Ceraſtes comprehendunt. Quamobrem non erit absurdum Trochiſcos Theriacales dicere, cum ex feris conficiantur, quæ & facultate ſua iuvant, quemadmodum Viperæ, & ſi auſim dicere, convenientiores ſunt. præter enim id quod calefaciendi & exſiccandi vim habent, adverſus angues noſtros peculiariter iuvant. Nam Theriaca, ut autor eſt Galenus ad Piſonem, olim citra ferarum commixtionem confectum medicamentum ſimiliter ad eiufmodi mirifice faciebat: Sed poſtquam Andromachus Viperas commiſcuit, ad morſum Viperarum medicamentum fuit efficacius: imo, ſi credamus Galeno, lib. 2. de Antidotis, Mithridatica compoſitio adverſus plurima venena valet, præter Viperarum iſtus. Nihil igitur habuit Theriaca additis Viperis, quam quod ad Viperarum morſus ſit efficacior. Sic noſtrum medicamentum efficacius erit ad morſus Serpentum, cum nullum nobis periculum

318 GUILIEL. RONDELETII
immineat à Viperis. Adde quod pingue-
dinem Serpentū quotidie experimur plu-
rimum valere. & carnes non plus veneni
in se continere quam olim haberent Vi-
peræ, si debito modo adhibeantur, & qua-
les oportet capiantur. Nam & in capien-
dis delectus servandus est, quemadmodū
& in Viperis: ut quæ prope mare degunt,
♁♃♄♅ sunt; & quæ in aquis, excrētō-
sæ; & quæ utero gerunt, tepudiādæ. Quas
astute venantur, vel hieme, nos Elopes
vel Angues bene nobiles in vineis degen-
tes, Vere captos eligimus, non diu asser-
vatos (ut solent facere Pharmacopola) &
preparatos, ut ars iubet, cum pane asse
Trochiscos conformabimus: sic servatos
& exsiccatos, ut neque situm redoleāt, ne-
que calorem senserint. Quod videatur Do-
minis Doctoribus dosin augendam esse,
quia imbecilliores sint, non improbo:
quod si quis Viperas nancisci possit, ut
iam facimus eas capiat, & angues omit-
tat. Paulus Aegineta etiam de Viperis lo-
quens, ♁♃♄♅ dicit: Ea autem locutio esse
videtur per excellentiam, quo commune
aliquod vocabulum rei singulari attribui-
mus: unde & ♁♃♄♅ Viperas vocat. Cum
autem simpliciter legitur ♁♃♄♅, de Vipera
intelligendum est, quia præstantissima
inter serpentes est. Unde & in Theriaca
assumenda: non quod remedio egeamus
ad-

adversus illarum morsus, siquidem in nostris Regionibus non reperiuntur, sed ob alias Viperæ facultates: desiccant enim vehementer, calefaciunt, & visum acuant. Viperas nihilominus veras tum in Italia, tum apud Pictones habemus; quicquid dicant qui id negant. Certissimū enim signum est Viperæ, & nota certissima, si vivum animal pariat, ut inter pisces Galeus; unde & nomen habet, ut scribit Aristoteles, & experti sumus in nostris adibus. Ad hæc Viperarum descriptio tam exacte illis convenit, ut nihil magis; & maxime ea quæ tradita est ab Aëtio, viro perquam diligentissimo in describendis Viperis. Ut unam è multis notā adferamus; statim in caudam desinunt, quam crassissimam habet inter reliquos serpentes (præter Amphisbanam, quæ adeo crassam habet ut bina putetur habere capita:) omnes denique notæ feliciter reperiuntur in ea. At dicat aliquis: Elephantiasin non curat, ut scribit Galenus. Esto. Si mentiri voluit Galen. quid tum? neque enim verisimile est tempore Galeni curari potuisse Lepram iam confirmatam. Sin autem quis dicat, id non ideo præstare, quia ex Italia adferantur, quæ regio non sit satis calida; Nugæ. si enim venenum retinent, cur non & alias facultates? Nemo igitur dubitet, quin veræ Viperæ nostris

tem-

520 GUILIEL. RONDELETTI
temporibus reperiantur.

Porro ut conficiantur Pastilli Theriacales, præparatione omiſſa, hoc tantum ex Gal. addam, melius eſſe paulo ante captas ſumere, quam diu retentas. nam quæ diutius retentæ fuerunt, venenofæ ſunt magis, ut ex hominibus ieiunis conicere licet.

Andromachus MAGMA HEDYCHROON, ita à coloris iucunditate appellatum, non Trochiſcos de Corallo, ut Nicolaus præpoſitus falſo putavit, deſiderat. Multo fatius fuiſſet, ſi Trochiſcos Alindaracorum Avicennæ poſuiſſet, vel Trochiſcos Hedychroi, quos annotavit in Antidotario: qui etſi Tamaricem recipiant, Aſphaltum deſiderent; magis tamen accedunt ad Hedychroi compoſitionem quam hic conſtituimus ex Gal. lib. ad Pamphilianum. Hæc enim paratu facilior eſt, & clarior, & melior. Nam in lib. de Antidotis pedeſt i oratione ſcripta eſt, quæ Maron & Amaracum deſiderat. At Maron nobis proſus incognitum eſt, niſi illa ſit, quam vulgo *Marielaine franche* appellant; quam ob cauſam conſulto Amaracū addidimus, & illam, pro Maro. quod ſi per Amaracum intelligat aliquis Sampſuchum, pro Maro poni poteſt Syſymbrium. ſunt enim eiufdem facultatis, ut Dioſcorides docuit. Quantum vero differat Hedychroon
magma

magma à Trochiscis Diacoralli, fide m
facit utrorumque collatio. hi enim Pa-
paver, Pedem columbinum, ut alia omit-
tam, recipiunt, quæ non sunt in Hedy-
chroo. Non itaque ponendi.

PIPER NIGRUM non tam valet ad
ἀντιφάρμακα atque Piper Longum & Al-
bum: sed quia omnes sic habent, nolui
immutare. & 3 xxiiij. indidimus, quam-
vis aliqui sex tantum: Paulus tamen, Aë-
tius & reliqui, xxiiij. censent ponendas;
& Nigrum, non Longum, ut in quibus-
dam Exemplaribus legitur, & in carmi-
nibus Andromachi. Neque tamen impro-
barem si quis Longum sumat; tum quia
in carminibus Longū est, tum quia Anti-
dotis, si Dioscoridi credimus, aptius. Tu
vero iudica.

OPIUM, vel MANDRAGORA, vel,
HYOSCYAMUS addi solent in Antido-
tis, quia incrassando constringunt me-
tus, ne Venenum ferri possit ad cor; &
sic iuvant operationem Antidoti. Eodem
plane modo Bolus Armena & Terra sigil-
lata lentore suo & crassitie prohibent vim
Veneni ad cor deferri, non autem pro-
prietate occulta, sed incrassando. quare
quæ tenuissimarum sunt partium, ut Mos-
chus, Ambra, non conveniunt, quia fa-
ciunt cito penetrare venenum ad cor. sic
Cicuta cum vino absorpta occidit citissi-
me;

512 GUILIEL. RONDELETTI
me; per se vero tardius.

ROSARUM, remotis unguibus, drachmas
xij ponimus: Avicenna xxiiij ponit.

SCORDIUM quod Fuchsus putat om-
nibus incognitum, nunquam antea in ali-
qua Antidoto positum, apponendum cen-
suimus (quanquam tamen opera & dili-
gentia doctiss. viri D. Guiliel. Pelliterii,
Mompeliani Episcopi vigilantissimi, pri-
mum in Gallia iam à decem annis cogni-
tum sit) & non Allium sylvestre, ut vulgo
Pharmacopolæ facere solebant. Stultum
enim esset *Σκόρδον ἄγριον*, id est Allium
sylvestre, ut Avicenna docuit, collocare,
cum tam frequens apud nos sit Scordium
herba. Excusandi fuerunt Maiores nostri,
quibus incognitum fuit; neque graviter
peccarunt in hoc simplici. est enim Allium
sylvestre, Theriaca Rusticorum. Urinam
in aliis Succedaneis tam bene iudicas-
sent! Non est tamē conferendum Allium
cum Scordio. Scordium enim maiorem
habet vim adversus putredinem, quam
vel Myrrha ipsa, ut videre est apud Gal.
lib. de Antidotis, qui eius inventionem
declarat. Quis autem, nisi stultus, dicat
Succedaneis esse utendum, cum propria
habeamus? Scordium enim copiosissime
per totam Galliam nascitur. Reiciendum
itaque Allium.

SEMINIS NAPI; & recte: quan-
quam

quam nonnulli, Seminis Rapæ, legant.

IRIS ILLYRICA ea debet apponi
quæ Venetiis affertur.

AGARICUM sumatur candidum, le-
ve, &c.

CINNAMOMUM à viris doctissimis
in discrimen vocatū est, cum dicant nos
vero Cinnamomo carere; ac id quod pro
Cinnamomo ostenditur, potius esse verā
Cassiam: nos tamen putamus esse Cinna-
momum; etsi non sit illa species tanto-
pere ab Antiquis laudata: quam ob cau-
sam nos istius Cinnamomi ꝓ xiiij po-
suimus (etiamsi nonnulli ꝓ xi) tantum
ponant) duplici nomine: tum quia in
quibusdam exemplaribus xiiij drachmas
Cassiae scriptam legimus, ut etiam in se-
cunda descriptione Avicennæ; tum ut
omnibus fieret satis. nam si Cinnamo-
mum esse negent, non possunt improbare
consilium nostrum, cum Gal. de Compos.
Pharmacorum doceat his verbis: Necessa-
rium nobis est, ubi Cinnamomo caremus,
Cassiam optimam coniciamus, aut plus-
quam duplo Cinnamomi pondere, aut
omnino non minus. Sed Cinnamomum
verum habemus. Si cineritium illum co-
lorem non habeat, in causa sunt merca-
tores, qui eius superficiem abradere so-
lent, colorem naturalem auferentes. At
odorem Rutæ non habet. Nec habere de-
bet.

bet. Error enim est in Diosc. nam pro *παραλίγωνα* legendum est, *δελιανίλγωνα* quod facile probari potest ex eodem Dioscoridis alio loco, ubi ait Amomum habere Origani odorem. Hinc enim luce clarius colligere licet, Cinnamomum Origani odorem referre; aliumque textū corruptū esse. Et quanquam Dioscor. dicat diversas esse arbores Cinnamomi & Cassiæ; Gal. tamen diversæ est opinionis; asseritque se vidisse in capsâ cuiusdâ mercatoris ramum unum, cuius altera pars Cassia esset, altera Cinnamomum.

GLYCYRRHIZÆ SUCCUM apposuimus, quia efficacior est quam radix ipsa; etsi Avicenna in tertia descriptione radicem ponat: & vere poni potest succus; nec timendum est de succi adulteratione. Nā tanta est copia Dulcis Radiculae, ut parvi veneat: Et etiam cum Theriacâ componere volumus, expresse succum extrahere debemus.

OPOBALSAMUM sincerum ad nos non adfertur, sed multis modis adulteratum: quin etiam si adulteratum non esset, recens non est, sed antiquum. nam cum ex regione longinqua petatur, non potest non esse antiquum; est siquidem antiquum, si annum excesserit, fitque inutile. Etsi nonnulli dicant in Novo Orbe reperiri, incertum est an verum sit: succidaneo itaque utendum. Quid vero substi-
tue-

tuemus , cum succedaneo opus sit? alio-
 qui manca esset Compositio & corrupta.
 Non sequemur hac in re consilium Maio-
 rum nostrorum , qui Oleum Laurinum
 pro Opobalsamo poni docuerunt. Opor-
 tet enim succedanea & viribus & tempe-
 ramento respondere, ut doctissime à Gal.
 monstratum est. Sed oleum Laurinum ca-
 lidius multo est Opobalsamo, cum oleum
 Laurinum inter calidiora adnumeretur,
 quod ex fructu potest cognosci. Solet
 enim oleum expressum eiusdem esse tem-
 peramenti cum fructu ex quo exprimitur.
 At folia & fructus Lauri desiccant & cale-
 faciunt vehementer, plus etiam fructus;
 ergo & Oleum: Opobalsamum vero desic-
 cat & calefacit in secundo excessu tantū.
 Igitur non respondent. Adhæc, Opobalsa-
 mum tenuium est partium, Oleum vero
 Laurinum crassarum: Opobalsamum ven-
 triculum roborat; Laurinū autem oleum,
 ut ait Diosc. *ἔστι ναυτιῶδες πόνος* id est, po-
 tum nauseam facit, & lædit ventriculum,
 non alia ratione , quam quod ventriculo
 adversatur: idem autem efficere Opobalsa-
 mū, negandū est. Non enim est oleū, sed
 succus Balsami. Vnde autem id natū sit, ut
 Oleum Laurinum in Antidotis poneretur?
 Puto hinc esse natum, quod olim Oleum
 parabant cum Myrrha & Staacte, ut Diosc.
 docet. Extra adhiberi non prohiberē, ut
 etiam

etiam oleum Iriinum: quavis in versione
 Vallæ & multis exemplaribus Græcis
 (falso tamen) Laurinum legatur. Balsamum
 arte compositum reiicitur. Errorem
 indicavit ante 114 annos Santes de An-
 dronis de Pisauro Medicus, in hac parte
 Alexipharmacœon diligentissimus & probatissimus.
 Post eum Nicolaus Præpositus, qui Medicorum
 Mompelianorum mentionem facit, tanquam
 auctorem huius hæreseos. Alii ex semine Citri &
 Corallo *ἀντιβασάνιον* conficiebant; sed inepte.
 Nam quavis semen Citri valeat adversus
 venena, reperiuntur alia multo efficaciora.
 Alii assererent fieri debere substitutum
 ex Myrrha destillata: quod expertum fuit;
 & ex destillatione oleum exceptum, sed
 usque adeo foetidum, ut nemo ferre possit.
 Omnibus itaque reiectis, substituam Sta-
 cten, ex præscripto antiquorum, Galeni
 scilicet, Pauli, Aërii, qui asserunt easdem
 Stactes vires & Opobalsami. Est autem
 Stacte nihil aliud, quam Myrrha liquida,
 & si Diosc. credimus, est pinguis-
 simum Myrrhæ recentis cum aqua exigua tusa,
 & prælo expressæ, proportionem respon-
 dens Myrrhæ. Myrrha autem secundi est
 ordinis excalescentium & exsiccantium,
 sicut & Balsamum. Ad hæc & vulnera con-
 solidat, quod facere Balsamum creditur à
 notioribus Medicis, quanquam Gal. nul-
 lam

lam eius mentionem faciat. Idcirco autem hic positum fuit, quod adversus venenata animalia valet. quod ex eo colligere licet, quod ubi nascitur Balsamum, nequeant habitare Serpentes aut alia venenata animalia. Qui de omnibus dubitare solent, Myrrham istam reiiciunt, quia parum respondeat descriptioni, tum maxime quod *ῥιζώδης*, id est, odorata non sit, ut Diosc. & Gal. dixerunt. Nos autem Myrrham dicimus esse, non Trogloditicam vel Amineam. Et quod non sit odorata, in causa est, quod ab ea expressa sit nobilissima Stracte. Nam, ut Diosc. docet, ex pinguibus exprimitur pingue & odoratum. Minus etiam odorata est, quia ex calentibus & aridis locis adfertur. Neque tamen dicendum est talem esse *ἄπυρον*, id est, infirmam & ignavam, ut in quibusdam exemplaribus legitur, ubi legendum *ἄοσμαίον*, id est, sine odore; illamque amittere suam commendationem, non ad sanitatem, sed ad voluptatem. At hi qui dicunt nos non habere veram Myrrham, falluntur, aut in hoc, quod, cum Diosc. diversas notas diversis speciebus assignarit, omnes eas in una specie reperiri velint, alioqui veram negent esse Myrrham: aut quod dicat *ῥιζώδης* non esse, ut vult Dioscorides. Sed id plane negamus. Sumitur autem vox *ῥιζώδης* pro eo quod bonum spirat
odo-

528 GUILIEL. RONDELETII
odorem. In hoc autem error est. Nam
Diosc. & alii plerique scriptores *σώδης*
sumunt pro eo quod multū olet, sive bo-
num spiraret odorem, sive malum. Signifi-
catio autem vocabulorum non aliunde
petenda est, quam ab eo authore qui rem
ipsam describit; quemadmodum Diosc.
ut dixi, hoc modo sumit *σώδης*, ut videre
licet cap. de Pice arida, ubi ait, debere esse
puram, pinguem, *σώδη*. Nemo autem in-
terpretabitur intelligi de suavi odore, sed
forti & gravi, quia quæ igne eliciuntur
non possunt non fumum redolere & te-
trum odorem spirare. Idē esto iudicium
de Blatta Byzantia, quam dicunt esse *σώ-
δη*. Sin hæc ratio non placeat, dicemus,
Veteres non adeo delicatos fuisse atque
fumus, & quod nobis male olet, ut Myr-
rha, illis bene & suaviter oluisse: quod in-
de probari potest, quod in suis unguentis
ad delicias paratis, Galbanum admisce-
bant; quod haud dubie fœtidi admodum
est odoris.

De CROCO & GINGIBERE nulli
dubitant.

Reclamant Sceptici Medici, quod pro
RHEO PONTICO Rhabarbarum (se-
quuti Avicennam) ponimus. Non autem
temere id factum est. nam cum Rhapon-
ticum hoc Pharmacopolarum nullo modo
respondeat picturæ Rhei pontici, satius
est

est Rhabarbarum vocatum conijcere:
 quanguam istud Centaurium maius à vi-
 ris doctissimis iudicetur esse, nec inepte.
 Rhaponticum enim & Centaurium hoc
 maius easdem fere habent facultates. Cō-
 ponitur Rhaponticum ex diversis parti-
 bus: ex terrea videlicet & frigida substan-
 tia, quod indicat adstrictio: habet etiam
 adiunctam caliditatem; subacre enim re-
 peritur, si plusculum mandatur, qua fa-
 cultate potest alvum ducere: quin etiam
 aëreæ cuiusdam est substantiæ particeps,
 quod indicat laxitas & dulcedo. Convul-
 sis, ruptis, dysentericis, sanguinem ex-
 spuentibus utile est, & orthopnoæ. Cen-
 taurium maius in gustu contrarias quali-
 tates habet; ita in usu contrarios effectus
 præstat: gustu itaque acre simul & adstin-
 gens apparet, cum leviuscule dulcedine:
 quæ omnia in Rhapontico esse monstra-
 vimus. Prodest iisdem reiicientibus san-
 guinem, ruptis, convulsis, dyspnoæ,
 orthopnoæ: quamobrem medicamen-
 tum imbecillius non erit si pro Rhapon-
 tico Centaurium maius posuerimus. Nam
 Rhaponticum & Rhabarbarum sola regio-
 ne differunt & levitate, ut Rapæ quæ apud
 Lemovices nascuntur, & quæ solo sterili,
 differunt solum dulcedine aut crassitie,
 aut alia differentiâ à solo desumpta. At di-
 ces; alterum magis rarum est, alterum

Z

den-

densius. Respondeo, id facere copiam vel inopiam alimenti: aut dicendum, Mercatores qui advehunt Rhabarbarum, illud comprimere cum recens est, ut minus loci occupet, & densius reddatur; quod sciant densum laudabilius esse: quod facile fieri potest. Si enim compressam radicem desicces, minor erit, minusque spatium occupabit, nec diminuetur quantitas. Si vero Rhabarbarum nostrum non sit veterum Rhaponticum, quid erit? Quidam aiunt esse radicem Centaurii maioris, & Galenus ait radicem Centaurii maioris easdem facultates habere quas Rhaponticum.

Male negat Manardus, nos verum PENTAPHYLLON habere. nã passim nascitur, & omnino descriptioni respondet. Est præterea alia nota à Theophrasto tradita, quæ nobis est certissimo indicio nos Pentaphyllon habere: scilicet quod Pentaphylli radix exsiccatione fiat quadrata: quod sane illi proprium est. convenit enim soli Pentaphyllo quadratam fieri exsiccata radicem; quæ nota fallere nos nequit. Sunt ex Practicis qui putent Tormentillam esse Pentaphyllon: quod non improbo; cum Diosc. det illi radicem oblongam, Veratro nigro crassior, & propius accedat ad veram Pentaphylli descriptionem. Sunt qui Heptaphyl-

phyllon vocent, à numero foliorũ; quod & in vulgari etiam invenies. Diosc. etiam ait habere quinque folia, aliquando plura. Verum quamcumque assumpseris, hanc ne Diosc. an illam Theophrasti, non errabis: amba enim valent adversus venena. Potest itaque sumi Tormentilla pro Pentaphyllo, & Pentaphyllon pro Tormentilla.

NEPETAM [aut Nepiram] Latini, Græcorum Calamintham appellant: quae de causa Galenus miratur quod Andromachus, cum Græce scripserit, hoc tantum nomen Latinum addiderit. At hoc *νεπέριος* dictum sit.

MARBUBIUM lippis & tonsoribus notum est: eam ob causam prudens prætereo.

Danda est opera ut SELINON quod in petris nascitur recuperemus: non quod ob eam causam Petroselinon dictum velim, sed quia maioris est efficaciam, & propius accedit ad Macedonicum, ob amarorem. Nec ob eam causam damnanda erit hæc compositio. Nam, ut Gal. de Petroselino scripsit, Quod si Estreaticum desideres Petroselinum, nihilo tibi deterius fore putato Theriaces medicamentum, si alterum iniicias. Cuius rei subdit rationem. Non enim, inquit; si mortiferis venenis, si venenatorum moribus aliud ab

532 GUILIEL. RONDELETII
Estreatico Petroselinū minus congruit,
propterea reliquis etiam morbis, ut tor-
minibus, ventriculo debili, hydropisi, &
id genus aliis segnius opitulatur, quos in
primis sanare Theriaca promittit. Aliam
præterea causam assignat, cum inquit:
Adhæc Estreaticum Petroselinon ama-
ram etiam plus æquo Theriacam fa-
cit, præsertim cum recens adhuc im-
ponitur. nam ut acrimonia, sic ama-
ritudine hoc alia superat. At, ut ali-
bi docuit, suavitas in medicamentis quæ
deglutuntur, est spectanda, cum in se
habeat multa amara. Avicenna semen
Apii montani posuit in tertia descriptio-
ne. Petroselinum verum nascitur in mon-
tibus Delphinatus, & apud fontem Vau-
clusæ.

STOBCHAS satis nota est, agroque
Mompeliano frequentissime provenit.

COSTUM nonnulli in discrimen vo-
cant. Certissimum autem est, nos duas ha-
bere Costi species: primam scilicet (quam
Zedoariam vocant vulgo) & secundam,
quam nemo negabit eam esse quæ ad nos
adfertur, præsertim cum acerrima sit.

DE PIPERE Albo tantum sciendum
est, Galenum ibi Piper Album legere, ubi
Avicenna Nigrum; & e contra. Piper Al-
bum & Longum magis medicaminibus
& Antipharmacis conveniunt; Nigrum
vero

vero edulii & alimentis condiendis. Piper Longum facillime adulteratur. Adulteratum autē cognoscitur, si aqua inspersum dissolvatur. Non reperitur hoc Piper Longum in descriptione ad Pamphilianum.

DICTAMNUM in Creta tantum crescere, & inde CRETENSE dici, existimant Autores, quod sic depictum sit à Diosc. Cretensis herba est, acris, levis, Pulegio similis, sed maioribus foliis, quæ tomento quodam spissaque lanugine pubescunt. Florem nullum aut semen profert: (et si apud Paulum falso legatur Δικτάμνος ἄνθος) Pharmacopolarum Ἰδιόδικον φυτόν & florem & semen profert: quam ob causam malumus succedaneo uti, quam incognita illa radice qua pro Dictamno utuntur Pharmacopola. Pulegium itaque pro Dictamno inieciimus, quia nulla est herba quæ propius accedat ad Dictamni facultatem ipso Pulegio, docente ipso Diosc. Præstat omnia quæ sativū Pulegium, sed efficacius multo: & Gal. Dictamnnum tenuiore essentia constat quam Pulegium, cetera illi simile. Quod si per omnia simile, haudquaquam male pro Dictamno recipietur, cum ipse Avicenna in omnibus descriptionibus pro Dictamno Pulegium posuerit. Præterea à Nicandro (in suis Theriacis,) Dioscoride, Serapione, Paulo

& Aëtio ad morsus venenatorum commē-
datur.

Non miseris, candide Lector, si pro
FLORE IUNCI ODORATI, quem
uno vocabulo Schœnanthon vulgus ap-
pellat, herbam ipsam monstremus. Audi
Gal. Adhæc Iuncum ex Arabia petitum
imponere præcipit, nescio qua de causa,
Schœnanthum, id est, Iunci Florem à
vulgaribus appellatum. Nos siquidem,
cum Florum copia non adsit, Iunco uti-
mur ex Arabia compositato, cuius summi-
ratem Cameli sepe numero abroserunt. iu-
cundissime namque hunc Iuncum Came-
li pascuntur, secus vias ibi plurimum
nascentem. Ex his disce, multa fuisse sim-
plicia tempore Galeni, qualia nunc sunt.
Non itaque peccant, qui Iuncum ipsum
huic compositioni imponunt, ut ex Gal.
loco iam citato patet, & Diosc. qui ait
radicem & herbam eiusdem esse facultatis
cum flore & efficaciam. Imo si flores ad-
ferrentur, abiiciendi essent & postponen-
di Iunco ipsi. nam cum sint admodum te-
nuium partiū, eorum vis facile evanescit;
& priusquam ad nos pervenissent, plane
inodori redderentur.

DE THURE nihil iupræsentiærum di-
cemus.

Quamquam TEREBINTHUS hoc
agro Mompeliano frequens sit, non ta-
men

men Terebinthinam habemus; & quemadmodum Lentiscus, hic alioqui frequens, Lentiscinam non stillat, ob Solis imbecillitatem; sic nec Terebinthus Terebinthinam. Sed, Galeni doctrinam secuti, pro Terebinthina Abietinam coniecimus. nam 4° sanitatis tuendæ sic scripsit: Quod si copia Abietinæ non adsit, eius loco Terebinthina. Cum pro Abietina Terebinthinam ponendam doceat; sic e contra pro Terebinthina Abietinam recipiemus. Quod evidentius monstrat alio in loco, his verbis: Quin etiam in penuria Terebinthinæ tum *ἐν τῇ ἀπορίας ὑγρῶν*, tum frictam commode admisceas, non minus etiam iis & Abietinam immitas. Quod si forte quis hanc Resinam Abietinam esse neget, Mastichen ponemus, quæ inter Resinas principatum obtinet, teste Gal. vel (ut Diosc.) Terebinthinæ responderet viribus. Fidem forsitan auget, quod in Paulo legatur, *Τερπινθίνης Μασίχης*, quasi vellet dicere, Resinæ Mastichinæ; vel Mastichen & Terebinthinam imponi velit. Tu iudica.

CASSIAM FISTULAREM vocat Cassiam Ligneam, aut Cinnamomum crassum; ne qui existiment eum intelligere Cassiam illam Fistularem Arabum, quæ vim habet laxandi ventrem. Est enim Cinnamomum crassum, efficax, ut odor & sa-

536 GUILIEL. RONDELSTII
por monstrant. Nec absurdum est, dimi-
dium Cionamomi pro Cassia constituere;
cum pro Cinnamomo duplum Cassia po-
nendum sit.

STYRAX eligenda optima.

NARDUM nemo debet damnare, quod
spica non sit, sed potius radix. Nam Gal-
his verbis docet esse radicem: Iubet dein-
de Andromachus Nardum Indicam impo-
nere, quam ex eo quia Spicæ figuram imi-
tetur. Nardi spicam nominant, quamvis
radix sit. Rursum Damocrates *Nardus pizav*
1, d's scripsit, non spicam. Indica autem
dicitur, non quod in India nascatur, sed
quod in aliquo monte nascatur Indiam
spectante; quemadmodum Syriaca, quæ
in monte Syriam spectante. Eodem modo
& Britannica dicitur (ea est Bistorta vul-
garis) non quod in Britannia solum nas-
catur, sed quod in regione Britanniam
spectante. Ceteram Nardus Indica ceteris
efficacior est.

Nunc ad THLASPI veniendum: quod
omnibus incognitum putar Manardus,
eo fortasse quod nunquam viderit. Vt au-
tem verum fatear, non omnibus cognitum
fuit Thlaspi, sed iis dumtaxat qui de re
herbaria bene meriti sunt. Eius descriptio-
nem require in Diosc. Frequens est in se-
mitis Tolosani agri, & aliis plerisque lo-
cis. Temperamento calido est, ut Nastur-
tium.

tium. Avicenna pro Thlaspi, Sefeli habet: at in Arabico Thlaspi legitur. Vulgus Pharmacopolarum, quod Sinapi species quædam sit, album appellant.

SEMEN APII restituumus ex descriptione ad Pamphilianam. In Paulo enim & Avicenna idem scriptum reperimus, tum etiam in Theriaca Antiochi Philometoris, in medicamento anodyno *Κάμινος* dicto: rursus in Zenonis, Aëtii, Galli, Theriacis: quod etsi ut Petroselinum adversus venena parum aut nihil proficit, ad alios morbos non parum iuvat.

PRO MALABATHRO, ut bene à maioribus nostris visum est, ponendum censuimus Spicam. Habet enim Folium eandem cum Spica facultatem, teste Gal lib. 6. de simpl. Idem scripsit Paul. in Succedaneis. Quod si æqualem vel similem habet facultatem, frustra additur Macis; cum neque addendum quicquam dicat, neque detrahendum. Avicenna post Malabathrum addit Epithymum; qua ratione, nescio; quemadmodum & Moschum post Piper Longum.

HYPOCISTIS etiam sub Lado [aut Ledo] reperitur: quod Cisti species est, longiora habens folia, & glutinosa.

NARDUS nostra CELTICA ea vere est quam Antiqui Celticam vocaverunt:

Z 5

non

538 GUILIEL. RONDELETII
non igitur reiicienda: neque audiendus
Marcellus, qui negat Spicam nostram esse
Celticam. Raro autem visitur, quia in
summis montibus nascitur, quos perpetua
nix fere obsidet. Radix sumenda.

PRO TERRA LEMNIA fumimus Bo-
lum preparatum, ut Gal. docuit. Neque
eam ob causam vituperanda est hæc terra,
quod à Lemno non advehatur. Est enim
hæc terra medicamentosa, lutumque cum
aqua ex ea fit, quod habet desiccandi fa-
cultatem, & astringentem non contem-
nendam, quæ catarrhos sistit. Prodest tem-
pore pestis. Vt in summa dicam, mallem
hæc uti, quam Terra sigillata egregie adul-
terata. Rubrica Lemnia à Galeno vocatur.

Difficilius fuit iudicare, quid pro CHAL-
CITIDE accipiendum esset, cum Atramē-
tum Sutorium (quod *Χάλκαιον*) *Σῶρον*,
Μίσιου, *Χαλκίτης* parum ab invicem differre
videantur. Et quanquam non gravis esset
error, si *Χάλκαιον*, vel *Μίσιου*, vel *Σῶρον*,
pro Chalcitide posuissemus (sunt enim fa-
cultatis eiusdem) tamen Chalcitin veram
maluimus accipere: quam (ut præcipit)
assari curavimus, & quod magis spumo-
sum erat accepimus. *Χαλκίτης* Vitriolum
Romanum non est, quanquam easdem ha-
beat facultates; sed Chalcanthi videtur
species: quæ urenda est donec nihil viridis
appareat; estque *χαλκιοειδής*, id est, similis

æri. Vnde Pharmacopœi Chalcitin donec rubra fiat: sed inepte illi; non enim usque adeo est adurenda. Ait enim Galen. urendam donec fiat cineritia, & amittat viride, ut ostendat quantitatem adustionis. Nos itaque legimus, *tofta, & non ufta*, ut est apud Galenum.

Quid sit AMOMUM, ut ingenue fatear, ignoro. malo enim meâ fateri ignorantiam, quam studiosi, hac in re aliquo modo imponere. Non me latet, multos fuisse in Gallia & in Hispania, qui se invenisse gloriantur; cum nihil minus fecerint. Nam semen illud quod pro Amomo monstrant, inodorum, nigrum, lene, gustu neque acre neque erodens est; cum debeat esse candidum, modice rufum, semine plenum, uvarum racemis simile, ponderosum, odoratissimum, acre gustu, & erodens. Nos pro Amomo Acorum posuimus. Amomum, ut inquit Gal. Acoro similem facultatem obtinet. Ergo Acorum pro Amomo n. fas non erit ponere. Sunt qui Amomum Rosam [scilicet Pomum] Hierichontis dicant: quod care admodum venditur, ob id quod mulieres fabulentur conducere ad partum. In Alexandria frequens; & ad nos adveheretur, si præmuniti essent mercatores.

Mirabitur aliquis, quod pro ACORO in omnibus locis Galangam crassam, non

vulgarem illam radicē posuerimus. Sed, ne id temere factum existimes, sciendum est, hanc vulgarem radicem Acorum non posse esse, tum quia rubra est, & ingrato odore: cum vera Acorus albam habeat radicem, gustu acrem, odore non insuavem, ut ait Diosc. Cum autem hac omnia in Galanga manifestissime inveniantur, &, ut Musa testatur, florem croceum & folia Iridis angustiora habeat, Acorum dicimus esse.

Et si Fuchsius Valerianā neget esse Phu, Valerianam pro Phu posuimus, non enim valet eius ratio. Phu caulis $\lambda\epsilon\iota\sigma\ \eta\zeta\ \pi\upsilon\phi\epsilon\sigma$, id est, lenis & tener existit; Valerianæ caulis angulosus: cum herba & lenis & quadrato caule possit esse. Quod de floribus dicit, similes Narcisso non esse, verisimile videtur: flores tamē habere pallidos, sicut & Narcissus: quod sufficit, cum omnes aliæ notæ nullo pacto discrepent.

CARPOBALSAMUM vulgare nullam aut paucam vim habere videtur; & puto semen esse Terebinthi. Eam ob causam Cubebas vulgo vocatas ponēdas dixerim, quæ forsitan verius sint Carpobalsamum, quam Carpesium; nisi reclamet Actuarius. At Gal. lib. de Antidoris Carpesium dicit esse herbam Phu appellato genere similem; validiorem tamen, atque aromaticum quiddam plus olentem. Et eodem lo-

co : Tenuia quædam Carpesii sarmenta Cinnamomi virgultis similia sunt ; non semen igitur potest esse. Cubebæ autem non multum viribus & temperamento differunt à Carpobalsamo. Diosc. ait Carpobalsamum adulterari semine Hyperico simili quod Terebinthi semen esse videtur, ut ex Theophrasto patet.

PRO ACACIA, Prunellorum succum ponere non est absurdum. Potest & Rhus pro Acacia poni ; quia, ut ait Diosc. folia Acaciæ effectus præbent, ut in Succedaneis reperitur succus Lentisci.

BITUMEN IUDAICUM, Græcis Ἀσφάλτις, communiter laudatur quod purpuræ modo splendet. Nigrum adulteratum est. Sed cum aliud non advehatur nisi pice imbutum, dosin augere oportet. Eiusdem facultatis est cum Pissasphaltum, quod vulgo Mumiam appellant. Pissasphaltum autem medianam facultatem habet inter Picem & Asphaltum: eam ob causam Avicenna & quidam alii pro Bitumine Mumiam ponunt. Asphaltum deprehendes ex odore Trifolii foetidi, quod à Bituminis odore Ἀσφάλτιος dictum est. Quod ad nos adfertur, Pissasphaltum est. Cum Diosc. ait probari si purpuræ modo splendeat, non ita intelligendum est, quasi velit habere purpuræ colorem, sed quod in sua nigredine splendeat ut Purpara in

542 GUILIEL. RONDELETTI
suo colore; aut quod simile sit purpuræ
exsaturatæ, quæ quodammodo ad nigre-
dinem tendit. Plurimis locis provenit, ut
in Atvernia, &c.

CENTAURII TENUIS [AUE MINORIS]
folia & flores ponimus, non radices, quas
tanquam inutiles reiicit Galen. & Diosc.
etsi Lumē illud Pharmacopolarum aliter
sentiat.

Ne quis nos reprehendat, quod A R I -
S T O L O C H I A M tenuem, non Clema-
titin aut Rotundam, ut in lib. ad Pamphi-
lianum scriptum est, adiecerimus: non
enim id temere factum est: Nam in car-
minibus scriptum invenimus, $\alpha\gamma\lambda\epsilon\pi\tau\epsilon\omega$
 $\rho\acute{\iota}\zeta\alpha\nu$ Α' εισολόχου & ad Pisonem, tenuem
dicit. huc accedit quod de Clematiti ait
Galen. Quæ Clematitis appellatur, fra-
grantior est, ita ut ad unguenta utantur
unguentarii; sed ad sanationes infirmior.
Hic autem non ad voluptatem sed ad sa-
nitatem ponitur: *τετανω* igitur ponēda est:
castigandusque est locus ille, ne parum
cauti fallantur. Interpretes Centunculum
verit: Centunculum autem Latini appel-
lant Gnaphalion. Si autem addatur Gna-
phalion, id erit præter Andromachi, Gale-
ni, alio ūque mentem. Nec interpretibus
semper fides est adhibenda, etiamsi Græ-
ce & Latine periti sint. Malim enim illos
minus disertos esse, & rerum bene peri-

ros: hi siquidem solœcisum in nomini-
bus duntaxat committunt; illi autem in
rebus & saepe in vita. Hic itaque neque
rotundā Aristolochiam, neque Clematicin
aut [Pistolochiam, aut] Polyrrhizon, quæ
unguentis parandis aptiores sunt, imponemus: sed Longam duntaxat Aristolo-
chiam, sive Tenuem, quæ ad medicamenta
convenit. Proveniunt autem omnes Ari-
stolochiæ species, quæ quatuor sunt, fre-
quētissime agro Mompeliano. Quam pro
Longa pingit Fuchsius, Clematicis est.

Qui cornicum oculos configunt, hunc
CALAMUM ODORATUM reiciunt;
non quia inefficax sit, sed quia Calamus
araneis non est plenus. Ficti autē potest,
ut Calamus dicatur, eius autem radix tan-
tum sit in usu, ut de Spica admonuimus.
Sin tibi hæc ratio non placet, aliam acci-
pe. Duæ sunt species Calami odorati: Al-
ter, qui à Galeno describitur: Alter in
Maotide nascens, radice subalbida, sine
calamis, intus plena & amara, specie A-
cori: quem Calamum falso quidam Aco-
rum esse putaverunt; in quorum numero
fuit Manardus, qui pro Acoro Calamum
aromaticum semper ponit. At utrumque
genus Acorum odore superat. Non igitur
reicienda hæc radix, cum Calami sit ra-
dix.

XYLOBALSAMUM hoc commune

544 GUILIEL. RONDELETTI
verum sit nec ne, incerti plane sumus.
nam quicumq; de Balsamo scripsere, inter
se dissentiunt. Quod inefficax sit, facile
quilibet iudicare potest ex odore, sapore
& crassitie partium. Sin autem pro eo
ligno incognito & adulterato, Zedoaria
vulgo dicta, quis uti voluerit, sine noxa
poterit. Zedoaria enim calida & sicca est
in secundo ordine, ut Xylobalsamum, va-
let adversus venena, & pestem. Commo-
de itaque illa uti possumus, quandoqui-
dem temperamento & viribus respondeat
Xylobalsamo. Non autem in omnibus su-
menda pro Xylobalsamo: sed hic, quia
iam semel in hac compositione posita
sunt succedanea eius, maluimus hac radi-
ce uti.

De AMARACO si Nicolaus Præposi-
tus dubitet, non mirum est; cum res ad-
modum obscura sit, & ad indicandum
difficilis. Nam Diosc. Plin. Columella,
Lucret. Virgil. Diocles medicus, uno ore
Amaracum Sampsuchum appellant: Ga-
lenus tamē & Paulus diversas herbas tra-
dunt. nam in 3° ordine calef. & exsic. Samp-
suchū collocant; Amaracū vero in 2° sic-
care & tertio calefacere volunt. Amaracus
Galeno & Paulo Matricaria vulgaris est,
& Parthenion Diosc. atque utramque po-
nemus: quanquam non multum referret
si neutra poneretur. nam, ut Gal. testatur,
multi

multi suo tempore & Matum & Amara-
cum reiciebant.

Hæc sunt, Candide Lector, quæ cum
festinatione quadã annotavimus. Et hoc
esto Exēplar eius quæ ex Consilio Docto-
rum Mompelii dispensatur.

Theriaca Andromachi, quæ *καληνὴ*, id
est, Tranquilla cognominatur.

- ℞. *Pastillorum Scillinorum* ʒ *κβιij*.
Pastillorum Theriacorum
Magnatis Hedychroi
Piperis nigri
Opii singul. ʒ *xxiij*.
Rosarum siccarum
Scordii Cretensis
Seminis Napi
Iridis Illyrica
Agarici Pontici
Cinnamomi
Glycyrrhizæ succi
Opobalsami Singul. ʒ *xij*.
Myrrha, Croci
Gingiberis
Rhapontici, [non Rhabarbari, ut habet Cor-
dus]
Radici Quinquefolii
Nepitæ, sive Calaminthæ montana
Marrubii
Petroselinii Macedonici

Star-

Stachados
 Costi
 Piperis albi
 Piperis nigri [al. longi]
 Dictamni Cretenfis
 Iuncodorati
 Thuris
 Terebinthina
 Cassia [fistula]
 Nardi Indica sing. 3 vj
 Polii Cretenfis
 Sefelios
 Styracis
 Seminis Apii [in aliis deest]
 Thlaspi
 Ammios
 Chamadryos
 Chamapirjos
 Succi Hypocisthidis
 Malabathri
 Nardi Gallicæ
 Radic. Gentiana
 Anisi
 Mei Athamantici
 Seminis Foeniculi
 Terra Lemnia
 Chalcitidis tosta
 Amomi
 Acori
 Phu Pontici
 Carpobalsami

Hype-

Hyperici
 Acacia
 Gummi
 Cardamomi *ſing. ʒ iiij.*
 Seminis Dauci
 Galbani
 Sagapeni
 Opopanacis
 Bituminis
 Caſtoiei
 Centaurii tenuis
 Ariſtolochia tenuis *ſing. ʒ ij.*
 Mellis Attici deſpumati ʒ CL [*male ʒ pro ʒ
 poſita*] *hoc eſt lib. xij. unc. vj. alibi Rondelet.
 lib. x. tantum habet.*

Vini Falerni q. ſ.

ADMONITUM autem hic velim Lectorem, ut huius Cōpoſitionis normā exacte contempleretur, quæ illi plurimū prodeſſe poterit in aliis Medicamentis diiudicandis. Omnes enim hic fere traduntur Canones qui in huiusmodi compoſitionibus tradi ſolent, E quorum numero paucos colligemus, ut memoria ſuppeditabit.

Primum itaque in omni Cōpoſitione id obſervandum, ut præcipua & veluti totius medicamenti fundamenta primo loco ponantur, quod hic etiam obſervatum eſt in Paſtillis Scillinis & Theriacalibus. Iuvat enim plurimum non in Cōpoſitionibus ſolum, ſed in reliquis omnibus,

si aptus ordo seruetur. Paraturus igitur medicamentum, in summis digitis habere debet quæcunque illud ingredi debeant; & ex his considerare quæ decoctione ferre possint, quæ minime: Ex his rursus quæ decoctionem ferunt, ea primo loco imponat quæ diutius decoctionem ferunt, ut radices densas & inodoras. Odores enim & raræ decoctionem non ferrent. Deinde ea iniiciat quæ minus coctionem ferunt, ut herbas: Postremo quæ nullam omnino. Præterea quæ simpl. maiori quantitate assumuntur, ea primo loco imponenda: quæ minori, secundo loco: atque ita deinceps gradatim; ut in hac Compositione est observatū. Eius enim prima dosis est drachmarum 48. Altera 24. tertia 12. quarta 6. quinta 4. ultima (melle dempto) drachmarum 2. Sed & alius Canon observandus est, & hic observatus, nempe; Ea quæ ad alterationem ponuntur, maiori debere esse quantitate: quæ vero ad castigationem, minori. His annexæ sunt Regulæ generales, ad maiorem institutionem.

THEO.